

ŠIKANOVANIE NA ŠKOLÁCH

Pre učiteľov ZŠ

Šikanovanie je prejavom sociálnej patológie, kde hlavným záujmom je cieľ niekomu ublížiť.

Od jednoduchej agresie sa líši snahou ublížiť druhému a navyše ešte získať ľubovoľnú odmenu vo svoj prospech.

Akokoľvek **definícia** šikanovania by mala obsahovať základné **znaky**, ako sú:

- **Jasný úmysel ublížiť druhému, či už fyzicky alebo psychicky.** Napr.: bitie, strkanie, krádeže peňazí a vecí, schovávanie a ničenie vecí, ale aj posmievanie, nadávanie a vylúčenie zo spoločnosti ostatných.
- **Útočníkom môže byť jedno dieťa alebo skupina detí** (asymetrická agresia).
- **Incidenty sú opakované.** Jednorazová akcia sa väčšinou za šikanovanie nepovažuje.
- **Nepomer síl medzi útočníkom a obeťou.**

Prečo sa treba šikanovaním zaoberať?

- Deti majú svoje práva
- Šikanovanie existuje v každej sociálnej skupine
- Následky šikanovania sú vážne (nepozornosť na vyučovaní, psychosomatické ochorenia, záškoláctvo, depresie, úzkostné stavy, pokus o samovraždu)
- Následky môžu byť dlhodobé
- Šikanovanie je právne postihnutelné
- Nevšímavosť napomáha útočníkom
- Prevencia sa skutočne vypláca

Priame prejavy šikanovania

- dieťa je otvorene prehlíadané, odmietané a izolované
- posmešné poznámky na adresu dieťaťa, ponižujúca prezývka, nadávky, ponižovanie, surové žarty na jeho účet (rozhodujúcim kritériom je, do akej miery je dieťa konkrétnou prezývkou, žartom a pod. zraniteľné)
- kritika dieťaťa, výčitky na jeho adresu podávané nepriateľským, nenávisným, pohrdavým tónom
- príkazy od iných detí podávané panovačným tónom a skutočnosť, že sa im dieťa podriaďuje
- naháňanie, strkanie, rany, kopanie – i keď nie sú zvlášť silné, je nápadné, že obeť ich neodpláca
- bitky, v ktorých jeden z účastníkov je zreteľne slabší a snaží sa uniknúť (menšie deti niekedy s plačom)

Nepriame prejavy šikanovania

- dieťa je cez prestávky často osamotené, nemá kamarátov, ostatní o neho nejavia záujem

- cez prestávky sa zdržuje v blízkosti učiteľov
- prichádza neskoro na vyučovanie, vždy chodí všade ako posledný
- prichádza neskoro na vyučovanie, vždy zaostáva v triede, má nadmernú ospravedlnenú, prípadne i neospravedlnenú absenciu
- pri skupinových športoch býva často volené do skupiny medzi poslednými
- ak má prehovoriť pred triedou je neisté, ustráchané
- pôsobí smutne, nešťastne, stiesnene až depresívne, je plačlivé
- zhoršuje sa, niekedy náhle, jeho školský prospech, na vyučovaní je nesústredený
- jeho veci sú poškodené, znečistené, prípadne rozhádzané
- má znečistený, poškodený odev
- odreniny, modriny, škrabance, rezné rany a pod., ktoré dieťa nedokáže uspokojivo vysvetliť

Jednotlivé priame, či nepriame známky nevypovedajú, že ide o šikanovanie. Dôležitú úlohu zohráva kontext vnútornej situácie, opakovanie a početnosť prejavov.

Ako pomáhať šikanovaným deťom

V rámci tradičnej pedagogickej odbornosti stratégia pomoci šikanovaným deťom zahŕňa nasledovné kroky:

1. rozhovor s informátormi a obeťami o vonkajších prejavoch šikanovania
2. vyhľadanie vhodných svedkov, o ktorých je predpoklad, že budú pravdivo opisovať situáciu šikanovania
3. individuálne, prípadne konfrontačné rozhovory so svedkami (nesmie ísť o konfrontáciu obeť a agresorov!)
4. zaistenie ochrany obetiam (napr. bezpečný odchod domov zo školy)
5. rozhovor s agresormi, prípadne konfrontácia medzi agresormi (nastupuje až v tom prípade, ak poznáme vonkajší obraz šikanovania a máme zhromaždené dôkazy)
6. pedagóg nesmie u obeť šikanovania vyvolávať presvedčenie, že má na agresora v sebaobrane zaútočiť
7. rozhovor s rodičmi obeť aj agresora (nie spoločne)
8. vo vážnych prípadoch fyzického ublíženia, upovedomiť políciu, detského pediatra
9. kontaktovať pediatricko-psychologickú poradňu alebo centrum výchovnej a psychologickéj prevencie

Čo s deťmi, ktoré šikanujú?

Ak sa snažíme pochopiť, prečo deti šikanujú, musíme rozlišovať medzi deťmi, ktoré chcú niekoho potrápiť iba krátkodobo, aby si ventilovali svoju okamžitú nespokojnosť, nepohodu, rozrušenie a medzi deťmi, ktoré chronicky šikanujú ostatných a ich správanie je narušené po všetkých stránkach. K šikanovaniu sa môže uchýliť i dieťa, ktoré si už muselo vytrpieť nejaké zlomyseľnosti od iných, alebo sa môže pokúšať o odplatu.

V prípadoch ojedinelého šikanovania a miernych foriem šikanovania

- pokúste sa zachovať pokoj
- zistite či šikanujúce dieťa nebolo v minulosti samo terčom šikanovania
- snažte sa vytvoriť atmosféru dôvery a zistiť fakty o tom, čo sa prihodilo
- ak sa vám podarí objaviť príčinu, vysvetlite dieťaťu, že chápete dôvody, ktoré ho k šikanovaniu viedli, ale na druhej strane zdôraznite, že konkrétne správanie nie je v žiadnom prípade prípustné
- vedieme dieťa k tomu, aby sa poškodenému ospravedlnilo a pokúsilo sa spôsobené škody nahradiť dobrými skutkami
- ubezpečte ho, že ho nepovažujete za zlomyseľného, ale naopak za dobré dieťa, nešetríte chválou za slušné správanie
- šikanovanie v žiadnom prípade neprejdeme mlčaním, ale je dôležité, aby sme problém v týchto prípadoch veľmi nezveličovali, niekedy, ak situácia nie je vážna, čas ju môže sám vyriešiť

V prípadoch dlho trvajúceho šikanovania

1. vyjadríme zreteľný nesúhlas alebo hnev (napr. slovami „sklamal si ma“, „hnevám sa na teba“) s nasledujúcou zmenou správania voči danému žiakovi
2. zdržíme žiaka v škole po vyučovaní
3. vyžadujeme náhradu za poškodený alebo zničený predmet
4. oznámime problém rodičom, trénerovi, príp. iným, na ktorých dieťaťu záleží
5. oficiálna sťažnosť riaditeľovi školy
6. oznámenie šikanovania na rodičovskom združení a na zhromaždení žiakov viacerých tried
7. vylúčenie z výletu, príp. inej akcie, na ktorú sa dieťa teší
8. zabezpečiť pobyt dieťaťa cez prestávky v blízkosti pedagóga
9. pokarhanie, prípadne známka zo správania
10. preloženie na inú školu
11. vo veľmi vážnych a opakovaných prípadoch šikanovania oznámiť na políciu, požiadať ochrannú výchovu, príp. požiadať o umiestnenie agresora v diagnostickom ústave

Ako predchádzať šikanovaniu na školách

Každá škola si musí vytvoriť a uviesť do každodenného života školy súbor pevných a reálne splniteľných opatrení a pravidiel, z ktorých je jasné, že šikanovanie sa nebude v žiadnom prípade tolerovať.

Pedagógovia majú viesť deti k tomu, že nikto by nemal:

- schvaľovať a odmeňovať agresívne správanie svojich spolužiakov
- odsudzovať menej sympatické deti a naopak prejavovať nekritickú obľubu niekoľkým sympatickým populárnym spolužiakom
- nemal mlčky prihliadať na nespravodlivý hnev a konanie, nečestné a povýšenecké správanie, ponižovanie druhých a využívanie slabosti druhých vo svoj prospech
- nechať sa ovplyvniť alebo presvedčiť tým, ktorý šikanuje, aby mlčal
- pripájať sa z pocitu strachu k tomu, kto šikanuje alebo k jeho parte
- posmievať sa slabšiemu spolužiakovi, niekomu, kto sa akokoľvek líši od ostatných, kto má iné názory a záujmy
- zostať ľahostajný k prejavom násilného správania
- nečinne sa prizerať a mlčať, ak sa stane svedkom šikanovania

Stratégia prevencie šikanovania

- Zameranie pozornosti na nových a nastupujúcich žiakov
- Skvalitnenie prestávok
- Zvyšovanie sebavedomia detí
- Zahrnutie problematiky šikanovania do učebných osnov
- Aplikácia intervenčného programu za pomoci pracovníkov PPV alebo CVPP
- **Vypracovanie celoškolskej komplexnej stratégie**